

BUREBISTA ȘI EPOCA SA

ION HORĂȚIU CRIȘAN

Este mai presus de orice îndoială că cea mai strălucită personalitate a istoriei daco-geților a constituit-o Burebista „cel dintii și cel mai mare rege din Tracia“ cum este intitulat într-o inscripție contemporană de la Dionysopolis ¹.

Burebista este acela care pentru un moment a izbutit să unească toate semințiile daco-getice răspândite pe un enorm spațiu de la Dunărea de mijloc pînă la Haemus (Balcani) și țărmul de vest al Pontului Euxin. El a cucerit cetățile grecești de la Olbia pînă la Apollonia și a întemeiat cel mai mare stat în afară de imperiul roman din Europa epocii antice. În anul 1980 se vor împlini 2050 ani de la formarea acestui stat, eveniment de mare importanță în dezvoltarea politică a acestor teritorii.

Burebista a depășit în importanța limitelor istoriei neamului său înscriindu-se printre geniile antichității... El s-a situat în fruntea daco-geților în momentul cînd aceștia au pășit definitiv în faza lor de maximă înflorire manifestată și concretizată pe toate coordonatele civilizației.

Societatea daco-getică cunoaște o evoluție desfășurată pe verticala ascendentă și a atins, la începutul sec. I î.e.n. un înalt grad de dezvoltare cunoscut nouă datorită nenumăratelor strădanii depuse de arheologii din țara noastră, cît și de cei din țările învecinate pe ale căror teritorii s-au format și și-au desfășurat, într-un fel oarecare, istoria daco-geții. Printre aceste strădanii se înscriu și cele ale arheologilor de la Muzeul județean Covasna din Sf. Gheorghe care au adus importante contribuții la elucidarea problemei genezei și a dezvoltării civilizației daco-getice, din toate etapele sale.

Strădaniile de care vorbeam demonstrează, chiar în lipsa izvoarelor scrise, că la începutul sec. I î.e.n. existau toate condițiile pentru ca societatea daco-getică să treacă la o formă superioară de organizare, cea statală, și să-și ocupe locul ce i se cuvenea în istoria antichității. Societatea daco-getică reclama o personalitate capabilă să organizeze noul stat. O asemenea personalitate a fost Burebista. Genialitatea acestuia constă în a fi știut să se situeze în fruntea neamului său, în a fi folosit condițiile interne și externe favorabile unei atari opere și, mai presus de orice, în capacitatea

sa de a impune pe cei în fruntea cărora s-a situat în desfășurarea istoriei europene.

Burebista în cei aproximativ 38 de ani cât a domnit (82—44 î.e.n) s-a dovedit un mare creator, un excelent organizator și genial comandant de oști. Armata sa, după mărturia lui Strabon, de care nu avem motive să ne îndoim, număra 200.000 de oșteni. În același timp Burebista se impune ca iscusit politician și diplomat, într-un cuvânt o puternică personalitate care s-a manifestat fecund și plenar.

Spuneam că la începutul sec. I. î.e.n. daco-geții au atins un înalt grad de dezvoltare. Latène-ul, cu toate caracteristicile sale, era deja generalizat. La formarea acestuia au contribuit, în largă măsură, celții care se statornicesc în Transilvania încă din prima jumătate a sec. IV î.e.n. În acest sens ne stau mărturie cele două mari necropole recent descoperite; cea de la Fintinelele (jud. Bistrița-Năsăud) și Pișcolt (jud. Satu Mare). La formarea Latène-ului daco-getic își vor aduce aportul și alte civilizații cum sînt cea grecească sau sud-tracică. Toate acestea s-au grefat pe un viguros trunchi autohton dînd naștere unei civilizații proprii și specifice pe care o întîlnim unitară pe întreaga arie de locuire daco-getică. Nu este cazul și locul aici să definim, nici chiar în elementele ei esențiale, civilizația daco-getică. Vom spune că vestigiile scoase la lumină (mai cu seamă în ultimele două decenii) ne dovedesc cu prisosință că la sfîrșitul secolului al II î.e.n și la începutul celui următor cultura daco-getică, în dualitatea ei materială și spirituală, era deplin formată, ajunsese la maturitatea formelor sale caracteristice și că ea întrunea toate caracteristicile unei culturi de tip Latène.

Dezvoltarea rapidă a forțelor de producție va aduce cu sine o sporire considerabilă a populației. Se înregistrează deasemenea înmulțirea acelor aglomerări omenești pe care dacii le numesc în limba lor **dava** iar autorii de limbă elină **polis**. Cele mai multe dintre acestea sînt fortificate (în mare parte natural) și aglomerate pe un spațiu restrîns, încadrîndu-se în ceea ce se numește obișnuit așezarea de tip **oppidan** sau proto-urban cum le numim noi. Acestea sînt, fără îndoială, centre economice în primul rînd, de producere și desfacere a mărfurilor, apoi centre militare, politice și religioase ale unor triburi sau uniuni de triburi. Asemenea așezări se cunosc azi de pe întreg spațiul daco-getic din aria carpato-dunăreană (noi înregistram 49 și numărul lor sporește an de an odată cu intensificarea cercetărilor).

Circulația mărfurilor se intensifică, concretizată fiind prin sporirea importurilor și mai cu seamă a monedei. În special începînd cu a doua jumătate a secolului al II-lea și în primele decenii ale secolului I se constată o intensificare deosebită a circulației monetare, atît în ce privește moneda proprie cît și cea străină.

Dezvoltarea deosebită pe care o cunosc forțele de producție, producția de mărfuri, schimbul, vor aduce cu sine, în același ritm, modificări substanțiale în domeniul relațiilor de producție. Cea mai însemnată dintre acestea o constituie, fără îndoială lichidarea în același ritm a vechilor relații de producție, o divizare din ce în ce mai strînsă a societății daco-getice în două clase mari antagoniste: bogați — exploatatori și săraci —

exploatați, dependenți de primii. Între cele două clase va începe lupta care va împinge societatea daco-getică spre o organizare superioară, cea de stat. Mutațiile deosebite de ordin social-politic ce își au baza în dezvoltarea rapidă a societății daco-getice începând, mai cu seamă, din a doua jumătate a sec. II î.e.n. explică apariția statului centralizat pe parcursul primelor decenii ale veacului următor.

Statul a luat naștere prin unificarea tuturor daco-geților constituind opera fundamentală, cea mai importantă, săvârșită de Burebista. El avea la bază acele formațiuni politice, acele uniuni de triburi, în fruntea cărora se găsește o puternică și bogată aristocrație. Formațiunile politice prestatale ne sînt dovedite, printre altele, și de descoperirile numismatice care evidențiază mai multe centre de emisie și difuziune a monedelor proprii aparținătoare unor potențați locali.

S-a spus în repetate rînduri că procesul de unificare ar fi fost impulsionat, a fost grăbit, de amenințări externe printre care pe primul loc era plasată cea romană și apoi cea celtică. Am arătat însă că de o amenințare romană nu putea fi vorba în prima jumătate a secolului I î.e.n. Politica de expansiune a Romei era îndreptată spre cucerirea bogatelor state elenistice din Orient. La fel nu putea fi vorba de o amenințare celtică capabilă să determine unificarea daco-geților și pe aristocrația tribală să se supună autorității lui Burebista. La fel de nefondate sînt și rațiunile de natură misterico-religioasă invocate și ele uneori.

Pentru mecanismul care a dus la unificarea semințiilor daco-getice va trebui să apelăm la analogii luate din lumea celtică ce se găsea, aproximativ, pe aceeași treaptă de dezvoltare. O asemenea comparație ne va arăta că motivația este de ordin intern și are la bază calitățile excepționale cu care era dotat Burebista.

Formațiunea politică întemeiată de Burebista a fost fără îndoială una de stat a cărei apariție era determinată de dezvoltarea societății despre care am vorbit deja.

Marea întindere peste care și-a întins stăpînirea Burebista : de la Dunărea mijlocie la Olbia și de la Carpații nordici la Balcani, este o realitate pe care concură în a ne-o dovedi izvoarele literare, epigrafice și arheologice. Stăpînirea peste alte neamuri : celți, bastarni, greci etc. este și ea o realitate tot atît de vie și de necontestat. Nu mai este o ipoteză concluzia ce se impune cu necesitate : un asemenea vast teritoriu nu putea fi cîrmuit cu instituțiile vechii orînduiri gentilice ținînd seamă de faptul esențial că este vorba de o populație sedentară, de agricultori. Prin forța împrejurărilor ele trebuiau înlocuite cu o nouă instituție capabilă să asigure mersul înainte al societății. „Marea întindere a împărăției — spune Fr. Engels — nu putea fi cîrmuită cu mijloacele vechii orînduiri gentilice ; sfatul conducătorilor, chiar dacă n-ar fi dispărut de mult, n-ar mai fi putut să se adune și fu curînd înlocuit prin anturajul permanent al regelui“². Vechea orînduire a fost înlocuită cu una nouă statală.

Rămîne să răspundem acum întrebării : despre ce tip de stat este vorba ? și cărei orînduiri sociale îi aparține el ? Desigur că nu vom putea

expune aici întreaga motivație și argumentarea care ne-a condus la concluziile pe care le-am formulat.

Despre statul daco-getic întemeiat de Burebista s-a spus că este un „stat sclavagist începător“ care ar aparține unei orînduiri sclavagiste începătoare“. C. Daicoviciu, căruia îi aparține teoria³, își dădea seama despre multiplele deosebiri existente între statul daco-getic și cele sclavagiste clasice însă îl numea sclavagist pe temeiul noului care „trebuia să învingă în virtutea impecabilei legități a dezvoltării istorice“.

Determinarea caracterului și a esenței statului daco-getic se poate face decît în urma unei atente analize a structurii economice și sociale. O asemenea analiză ne arată că la începutul secolului I î.e.n. daco-geții erau puternic stratificați, nobilimea era alcătuită din **pilleati** (marii nobili) și **comati** care erau oarecum asemănători cu ordinul cavalerilor din lumea celtică sau romană. Despre **comati** s-a susținut că ar reprezenta poporul de rînd. Acesta nu apare însă în izvoarele literare.

Economia avea caracter eminentamente agrar, ceea ce nu înseamnă însă lipsa creșterii animalelor domestice, de care agricultura nu s-a lipsit de la începuturile ei și fără de care ea este de neimaginat. Agricultura se baza pe proprietatea comună a obștilor sătești sau vecinale. Alături de proprietatea comunitară, cea a obștilor sătești, care este dominantă și determinantă există și proprietatea privată. Sclavii nu ne sînt atestați de nici un fel de izvor. Cu toate acestea existența lor poate fi postulată prin analogie cu alte popoare aflate pe aceeași treaptă a dezvoltării sociale, fără să dețină însă un loc cît de cît important în producția bunurilor materiale, aceasta fiind asigurată de oamenii liberi.

Membrii obștilor aveau îndatoriri bine stabilite. Prima dintre acestea era plata tributului în natură, apoi prestarea serviciului militar ori de cîte ori erau solicitați și, în sfîrșit, efectuarea unor munci obligatorii (tributul în muncă). Așa își găsesc perfectă explicație enormele construcții în piatră ecarisată durate pe vremea lui Burebista în Munții Orăștiei. Așa se face că armata lui număra 200.000 de oșteni.

Prin toate funcțiile sale statul daco-getic în fruntea căruia se găsea Burebista se dovedește a fi asemănător statelor ce aparțin modului de producție tributar (sau asiatic) chiar dacă în anumite privințe se deosebește de acestea. Trăsăturile definitorii ale modului de producție tributar : existența claselor sociale apărute ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, forma dublă a proprietății (colectivă și privată), existența statului cu cele trei funcții ale sale (impozite, muncă obștească și războaie) precum și caracterul sporadic al sclavajului sînt proprii și societății daco-getice din prima jumătate a sec. I î.e.n. Cercetările recente dovedesc că aproape — toate popoarele din Europa ce n-au fost integrate în hotarele imperiului roman au cunoscut acest mod de producție, a cărui definiție mai exactă urmează încă să fie făcută. Așadar, nu poate fi vorba de o singularizare a daco-geților. Ei se integrează perfect în contemporaneitate fără să poată fi însă comparați cu romanii ori cu statele elenistice ce se găseau într-un cu tot alt stadiu de dezvoltare social-politic.

Daco-geții trebuie să fie paralelizați cu celelalte popoare europene dinafara lumii clasice greco-romane și mai cu seamă cu celții care au dezvoltat și ei o civilizație de tip neroman. O analiză aprofundată extinsă pe multiple planuri dovedește că la un moment dat, în evoluția lor, celții se aflau pe aceeași scară a dezvoltării cu daco-geții, ba mai mult că aceștia din urmă au reușit să-i depășească. Un asemenea decalaj îl prezintă chiar unificarea realizată de Burebista și constituirea marelui său stat, pe cîtă vreme celții n-au reușit să înfăptuiască nicicînd o centralizare de oarecari proporții. Ar mai fi de adăugat cetățile cu ziduri de tip grecesc pe care celții nu le cunosc.

O asemenea optică duce la clarificarea a numeroase probleme, unele dintre ele viu și îndelung dezbătute în literatura de specialitate. Dintre acestea mi-aș permite să amintesc pe cea a capitalei lui Burebista.

Statul daco-getic era abia la începutul său și nu poseda un vast aparat centralizat care să implice un singur mare centru politic, un sediu unic permanent, cu un cuvînt, o capitală. Ea era acolo unde se afla regele cu curtea, cu administrația și mai ales cu armata sa. Cazul nu este unic și nici nu se limitează doar la antichitate, întîlnindu-se frecvent în Evul Mediu pînă destul de tîrziu.

Civilizația daco-getică din epoca lui Burebista se dovedește a fi, pe toate coordonatele sale, comparabilă și în bună măsură superioară altor civilizații înaintate din Europa vremii, rămase în afara fruntariilor greco-romane. Fără îndoială însă, că această civilizație este departe de a fi atins nivelul celei grecești ori a celei romane. Ea rămîne, în ultimă instanță, una dintre cele mai înaintate civilizații ale lumii neromane și judecarea ei trebuie făcută ținînd cont de această împrejurare.

Epoca lui Burebista reprezintă o perioadă strălucită din istoria patriei noastre iar numele marelui rege s-a înscris cu cinste printre personalitățile de seamă ale antichității.

N O T E

- 1 Cu privire la Burebista și epoca sa a se vedea monografia noastră cu același titlu apărută în Editura Enciclopedică Română, București 1975, unde se dă toată bibliografia și problemele sînt dezbătute pe larg.
- 2 FR. ENGELS, **Originea familiei, a proprietății private și a statului** ed. a II-a, București, 1948, p. 164—165.
- 3 C. DAICOVICIU, **Dacii din Munții Orăștiei și începuturile statului sclavagist dac**, în **Studii și cercetări științifice**, Cluj, I, 1950, fasc. 2, p. 111—126.

